David K. Wyatt

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน
ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ
พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ
ปีระกา พ.ศ. ๒๔๗๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สยามพณิชยการ ถนนสีลม พระนคร ๒/๑๒/๗๖

พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ

๒๔๒๘ — ๒๔๗๖

คำนำ

กระทรวงวังแจ้งความมาว่าในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ และเจ้าดารารัศมี พระราชชายา ในเดือนมีนาคมปีนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก่อนที่จะเสด็จไปประเทศยุโรปและอเมริกา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ มีพระราชดำรัสสั่งไว้ว่า ให้พิมพ์หนังสือพระราชทานแก่ผู้ไปในงาน ขอให้กระทรวงธรรมการเลือกหาหนังสือที่เกี่ยวกับ ๓ พระองค์ที่ออกพระนามนี้พิมพ์ทูลเกล้า ฯ ถวายตามพระราชประสงค์ กระทรวงธรรมการได้มอบให้กองหอสมุดในกรมศิลปากรจัดการเรื่องนี้ หอสมุดเห็นว่าจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจดไว้เป็นเหมาะ เพราะใน ๓ พระองค์นี้ พระองค์ ๑ เป็นพระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์ ๑ เป็นพระเจ้าลูกเธอ องค์ ๑ เป็นพระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น จึงได้จัดหนังสือเรื่องนี้พิมพ์ทูลเกล้า ฯ ถวายโดยลำดับเป็นภาคๆ ภาคนี้เปนภาคที่ ๒

พระราชกิจรายวันนี้ เดิมอยู่ในหอพระสมุดหลวง เมื่อ พระบาท สมเด็จ พระมงกุฎเกล้า เจ้า อยู่หัว เสด็จ สวรรคต แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหอพระสมุดหลวงมาเป็นสมบัติหอสมุดสำหรับระนคร หนังสือเรื่องนี้มีอยู่ ๑๐ เล่ม เป็นพระราชกิจรายวัน ตั้งแต่ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๓๙ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ถึงปีกุญ จุลศักราช ๑๒๔๙ (พ.ศ. ๒๔๓๐) รวม ๑๐ ปี แต่เถาะปีขาลจุลศักราช ๑๒๔๑ ไปปี ๑ พระราชกิจรายวันเหล่านี้ที่เป็นพระราชนิพนธ์โดยไม่ต้องสงสัย มีในเล่มแรก ๒๕๕ หน้า ต่อนั้นไปเห็นจะเป็นผู้อื่นจด จึงใช้ราชาศัพท์เช่น "เสด็จออกขุนนาง" หรือ "เสด็จประพาศ" เป็นต้น แต่ก็เข้าใจว่ายังเป็นพระราชนิพนธ์ คือตรัสสั่งให้อาลักษณหรือใคร ๆ จดเป็นต้นว่า ตรัสเล่าว่า "วันนี้ออกขุนนาง มีคนนี้คนนั้นมาหา" ผู้จดก็เติมราชาศัพท์ลงไปว่า วันนี้เสด็จออกขุนนาง มีคนนี้คนนั้นมาเฝ้า ที่สังเกตว่ายังเป็นพระราชนิพนธ์อยู่นั้น ด้วยยังมีบางแห่งที่สะกิดให้สังเกตเป็นต้นว่า "จิตรเจริญ" (ซึ่งเป็นพระนามเดิมของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ) ไม่มีคำว่า "พระองค์เจ้า" ดังนี้เป็นต้น เห็นได้ว่าตรัสสั่งให้จด คุณค่าของหนังสือเล่มนี้เป็นอย่างไร ถ้าอ่านไปแต่ฉะเพาะวันหนึ่ง ๆ จะเห็นความไม่ติดต่อและไม่ค่อยได้เรื่องราวอะไรนัก เพราะวันหนึ่ง ๆ มีมากเรื่อง มีต้นไม่มีปลาย มีปลายไม่มีต้น อะไรต่ออะไรเหล่านี้ ถ้าอ่านไปหลาย ๆ วัน จึงค่อย ๆ มีเรื่องราวติดต่อกันขึ้นบ้าง ข้อนี้ไม่สำคัญเท่าใดนัก ข้อสำคัญมีอยู่ว่า

พระราชกิจ รายวัน ๆ ละเล็ก ละน้อย นี้แหละเป็นต้นเหตุให้รู้ว่าเรื่องใหญ่ ๆ เช่นออกพระราชบัญญัติกฎหมาย หรือกิจการแผ่นดินต่างๆ อันปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นนั้นเกิดขึ้นอย่างไร นักโบราณคดีจะเห็นคุณค่าแห่งหนังสือนี้ถ่องแท้ในเมื่อเขียนพงศาวดารของประเทศสยามยุคนี้ ได้ลองสอบเรื่องสั้น ๆ อันมีอยู่ในรายวันนี้ กับจดหมายเหตุที่ปรากฏเป็นเรื่องราวแล้วเท่าที่จะสอบได้ เพื่อจดบอกไว้ที่เชิงกระดาษก็ไม่มีเวลาพอ ด้วยเวลาพิมพ์หนังสือนี้กระชั้นนัก จึงพิมพ์ลงไว้เพียงเท่าต้นฉะบับ ถ้ามีโอกาสจะได้จัดทำต่อไป.

หอสมุดสำหรับพระนคร.

วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วันอาทิตย์ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

เวลาเช้าตื่นนอนแล้วกินเข้าเหมือนอย่างเมื่อวานนี้ ไม่มีการอะไรคิดโคลงยังค่ำ จนเวลาบ่ายเรือเมล์มาถึง พระยามหามนตรีนำหนังสือพระอินทรเทพส่งเรื่องประกาศให้ราษฎรมารับเรือที่ผู้ร้ายลัก จมื่นวิไชยยุทธบอกจำนวนทหารและบอกเรื่องคนแทนทหาร ได้แก้ไขประกาศนั้นบ้างแล้วส่งกลับคืนไป ลงเรือลักยยุมมีแล่นตามลมขึ้นไปถึงหัวเกาะแล้วแล่นก้าวลงไปจนกลางเกาะเกิด แล่นตามลมกลับขึ้นมาจอดที่สะพานเวลา ๒ ทุ่มเศษแล้วลงเรือขะนูไปเผ้าเสด็จยายที่ตำหนัก กลับมาเวลายามหนึ่ง เวลา ๕ ทุ่มยายศรีวิไลยมาถึงได้ข่าวว่าไฟไหม้ที่คลองผดุงกรุงเกษมประมาณสักร้อยหลังเรือน

วันจันทร์ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

อะไร ๆ เหมือนตามเคย ให้กรมพิชิตร่างประกาศเรื่อง

ให้เรียกชื่อคนให้ตลอดชื่อส่งลงไปตีพิมพ์ประกาศที่กรุงเทพฯ พระยาราชมาบอกด้วยเรื่องหากันว่าทำเงินแดงที่กรุงเก่าชำระว่าไม่ถึงทำเองเป็นแต่รับใช้ ได้สั่งไว้แต่เดิมให้ทำโทษตามฐานใช้เงินแดง บัดนี้ซัดกันต่อออกไปอีกแต่ไม่มีหลักได้สั่งให้งดไว้ทำโทษแต่ชั้นความเดิม กับเอาท้องตราหาตัวพระสยาม-ลาวบดีกับตระลาการลงไปด้วยเรื่องความต้องซู่หาว่าจับตัวจำขังตรางไว้ถึง ๑๕ วันแล้วเรียกเงินค่าธรรมเนียมตรางและเมื่อจับนั้นกระบือหายไป ๕ ตัว อีกข้อหนึ่งว่าด้วยกรมการเมืองนครนายกจับหนังสือสำหรับตัวโคกระบือปลอมไปจากเมืองสระบุรีได้ให้ส่งตัวผู้ทำหนังสือปลอมนั้นลงไป ได้สั่งพระยาราชให้ตามพระสยามลาวบดีลงไปกรุงเทพฯ แต่อ้ายกรมการที่ทำหนัง-สือปลอมนั้น ให้เอาตัวลงมาถามเป็นคำให้การที่บางปอินนี้เวลาเย็นลงเรือลักยุมมีที่สะพานแล่นขึ้นไปหัวเกาะ แล้วก้าวกลับขึ้นไปถึงหัวเกาะเกิดกลับขึ้นมาจอดที่สะพานเวลาทุ่มเศษ

วันอังคาร ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศัก-ราช ๑๒๓๙

เรือเมล์พระยามหามนตรีมาถึงได้รับหนังสือท่านกรมท่าส่งสำเนาประกาศห้ามตกเข้าฉบับหนึ่ง สำเนาหนังสือไปอินเดียเรื่องความเมืองเชียงใหม่ฉบับหนึ่ง หนังสือหมอความวิลันดามีขึ้นมาฉบับหนึ่ง หนังสือท่านกรมท่าตอบหมอความ

ฉะบับหนึ่ง หนังสือพระสยามธุรพาห์ถึงมิศเตอเบดแมน ฉะบับหนึ่ง ได้จดหมายตอบท่านกรมท่าฉะบับหนึ่ง ไปรเวต ฉะบับหนึ่ง คำประกาศห้ามตกเข้านั้นให้พระยาราชส่งกรมขุนบดินทรตีพิมพ์ จดหมายถึงคุณสุรวงศ์เรื่องเมืองจีนฉะบับหนึ่ง พระพิเรนทรนำจดหมายเจ้าพระยายมราชบอกด้วยการไฟไหม้ที่กรุงเทพฯ ฉะบับหนึ่งว่าวันอาทิตย์ขึ้น ๑ ค่ำเดือน ๗ เวลาบ่าย ๒โมงเศษเกิดเพลิงไหม้ที่ตลาดหน้าวัดแก้วฟ้าไหม้ตึกหลังหนึ่ง เรือน ๒๐ หลัง โรง ๓๐ หลัง รวม ๕๑ หลัง จีนเงินเป็นต้นไฟ อำเภอตามจับตัวยังหาได้ไม่ วันนี้กรมเจริญมาถึงเวลาบ่ายลงเรือลักยมมีที่สะพานแล่นตามลมขึ้นไปหัวเกาะแล้วก้าวกลับขึ้นไปจนถึงเกาะเกิดอ้อมเกาะทางในกลับมาขึ้นที่สะพานเวลาทุ่มเศษ

วันพุธ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

แกรซีเอาแปลนวัดมาให้ดู พระยามหามนตรีเอาหนังสือพระยารองเมืองบอกเรื่องไฟไหม้มาให้ ว่าเกิดเพลิงขึ้นที่บ้านอิ่มหม้ายน้องพระยามหานุภาพ (ภู) ที่ถึงแก่กรรมบ้านอยู่ริมคลองผดุงกรุงเกษมฝั่งใต้ต่อกับวัดแก้วฟ้าเข้ามา ไหม้ข้ามคลองข้างเหนือมาด้วยจนถึงบ้านพระอนุรักษ์โยธา (น้อย) นอกราชการฝั่งคลองข้างใต้ถึงตึกแถวหน้าสะพานเหล็กเพลิงจึงหยุด

ไฟไหม้นั้นฟากคลองข้างเหนือตึก ๓ ห้องหลัง ๑ เรือนเครื่องสับ ๒ หลัง เรือนเครื่องผูก ๗ หลัง รวม ๙ หลัง โรง ๑๒ หลัง รวมที่ไหม้ข้างเหนือ ๒๒ หลัง

ไฟไหม้ฟากคลองข้างใต้เรือนฝากระดาน ๑๒ หลัง เรือนเครื่องสับ ๖ หลัง เรือนเครื่องผูก ๕ หลัง รวม ๑๑ หลัง โรง ๒๓ หลัง รวมที่ไหม้ข้างใต้ ๔๖ หลัง รวมที่ไหม้ทั้งหมด ๖๘ หลัง แต่สะพานเหล็กนั้น พื้นกับบังตาที่เป็นไม้หมอนเสาไหม้ม้ารถเดินไม่ได้ กับเสาเตลิกราฟฟากคลองข้างใต้ไหม้ ๔ เสา ต้นไฟนั้นจีนเงินเป็นลูกจ้างใส่หู้เผาปูนของอิ่ม เมื่อขณะไฟติดขึ้นจีนเงินก็ไม่อยู่ยังไม่ได้ตัวจีนเงิน ได้ตอบถึงพระยารองเมืองฉะบับหนึ่ง ว่าให้หาเสาเตลิกราฟเปลี่ยนที่ไฟไหม้เสีย แล้วให้ไปบอกคุณสุรวงศ์ให้เจ้าพนักงานกรมโทรเลขมาขึงสายเสียให้แล้วโดยเร็ว กับสะพานเหล็กนั้นให้พระยารองเมืองทำเสียให้แล้วดังแต่ก่อน ให้เอาเงินรายค่าตลาดใช้ พระยาภาษเอาหนังสือพระยาอัษฎงค์มาให้ว่าด้วยจีนกำเริบที่เมืองระนอง และเมืองภูเก็ต กับตึกที่ถนนบิชโรดเมืองสิงคโปร์นั้น ว่าตรัสตีไรเฟอรอินสตีติวเช่น ผู้รักษาสกูลใหญ่ อยากจะเช่าเป็นสกูลผู้หญิงเรียนหนังสือ ตัวเขาอยู่ในรักษาสกูลเหมือนกัน ได้ตอบพระยาอัษฎงค์ฉะบับหนึ่ง เวลาเย็นไปดูการที่วัด สมเด็จมาถึงได้พูดด้วยเรื่องวัดเวลาเกือบค่ำ กับท่านกลางมาถึงมาหาพูดเรื่องจับสุราที่อ่างทอง กงซุลโปรตุเกศมีหนังสือขึ้นมา

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระยาราชมาหา บอกด้วยเรื่องได้ตัวกรมการเมืองสระบุรีมาชำระ ซึ่งทำหนังสือโคกระบือไม่ลงชื่อกำนันให้ตีคนละ ๒๐ ที พระยามหามนตรีได้เอาหนังสือพระยารองเมืองบอกเรื่องผู้ร้ายปล้นหมื่นสนิทรักษาอำแดงจ้อยภรรยา ตั้งโรงทำนาอยู่ที่หนองแขมแขวงกรุงเทพ ฯ เวลาเย็นไปที่วัดสวดมนต์ก่อฤกษ์ ค่ำมีหนังและดอกไม้ เวลา ๒ ทุ่มกลับ วันนี้ท่านภูธราภัยมาถึงบอกด้วยเรื่องความที่กรมการเมืองสระบุรีจับต้องซู่ซึ่งไม่มีหนังสือ สำหรับตัว ส่งลงไปกรุงเทพ ฯ นั้นได้ปรึกษากับมิศนอกซ์ตัดสินแล้ว ได้รับหนังสือคุณสุรวงศ์ฉะบับหนึ่ง บอกด้วยจะซื้อดินดำไว้ใช้ราชการ และส่งริโปดไฟไหม้ที่พระยารองเมืองยื่นมาให้ด้วย

วันศุกร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

เวลาเช้า ๓ โมงไป ก่อฤกษ์วัดเกลี้ย ปูนโรยทอง ปี่แง่... ปีนก่อนแล้ววางสิลาแล้วก่ออิฐเงินอิฐทองต่อไป พระฉันแล้ว พระธรรมราชาและพระที่ทำโคมช่วยงานมาหา ได้ถวายของไทยทานธูปเทียน เช้าได้ให้คุณแพทำสำรับไปส่งเวลาหนึ่ง กับได้แจกอัฐจีนที่ทำงานในวัดด้วย เวลา ๕ โมงเศษกลับ ...

ได้สั่งพระยานนท์ให้กลับไปคอยสืบจับผู้ร้ายที่ปล้นหมื่นสนิทรักษา หลวงจักรยานนำหนังสือคุณสุรวงศ์มาให้ว่าด้วยกัปตันลอบตัศทำแผนที่แม่น้ำบางปะกงมาให้ดู และเห็นว่าโรงสีโรงหีบมีขึ้นในแม่น้ำไปภายหน้า เรือจะเดินเข้าออกเป็นประ-โยชน์กับลูกค้าทั่วไป ว่าได้จัดเรือพิฦกฤๅชัยให้กัปตันลอบตัศไปหยั่งน้ำ กับริโปด คำตราสินพระยารองเมืองยื่นด้วยเรืองปล้นหมื่นสนิทรักษามาด้วยฉบับหนึ่ง ได้ตอบ ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าด้วยเรื่องที่ซ่อมสะพาน และเรื่องความโคกระบือที่ชำระได้ความแตกออกเป็น ๒ เรื่อง ฉะบับหนึ่งเรื่องกัปตันลอบตัศไปทำแผนที่ที่บางปะกง และเรื่องผู้ร้ายปล้นหมื่นสนิทรักษา เวลาเย็นไปที่วัด เสด็จยายเสด็จไปก่อฤกษ์ด้วย แล้วกลับมานั่งที่สะพานหน้าวัง

วันเสาร์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-ศักราช ๑๒๓๙

เวลาเช้าไปที่ศาลเจ้าด้วย วันนี้มีงานเล่นลครสังเวยปีใหม่ นายรองบำเรอนำหนังสือเจ้าพระยามหินทรมาให้ฉะบับหนึ่ง ส่งร่างหมายประกาศจำหน่ายชราตายพิการ และร่างหมายให้ส่งเงินค่าราชการค้างเก่า ๕ จำนวน และร่างหมายเก่ามาด้วยเป็น ๔ ฉะบับ ได้ตอบเจ้าพระยามหินทรฉะบับหนึ่ง ว่าให้ลงพิมพ์ประกาศใหม่ ๒ ฉะบับเสียทีเดียว นายรื่นมหาดเล็กบุตร

พระยาศรีได้นำหนังสือพระยาศรีมาให้ฉะบับหนึ่ง คัดบอกส่งส่วยเมืองสุรินทรเมืองสองกรดอน เมืองหนองลหารส่งเงินส่วยเร่ว กับจัดซื้อช้างและขอตั้งอุปราชเมืองหนองลหาร กับหนังสือพระยามหาอำมาตย์ด้วย ๓ ฉะบับ ไม่ได้ตอบ พระยาศรีทำหนังสือใบรับให้นายรื่นไว้ เวลาบ่ายสมเด็จมาหาลาขึ้นไปกรุงเก่า ค่ำไปศาลเจ้าและแวะดูหนังหน่อยหนึ่ง ค่ำพระยามหามนตรี นำหนังสือ พระยาศรี คัด บอก พระปรีชา ว่าพระวิชิตสงครามปลัดเมืองนครเสียมราฐส่งหีบบอกข้อราชการมาฉะบับหนึ่ง ว่าเจ้าเมืองสูตรนิคมแต่งให้หลวงมนตรีสงครามออกไปลาดตระเวนรักษาด่านพนมสกต่อแดนเมืองชีแครง จับตัวมโนยงได้ส่งไว้ที่พระยานุภาพไตรภพ ๆ ถามว่าจะมีหนังสือไปยังเลอเรเปรยันตังหรือยังไร ได้ตอบพระยาศรีไปฉะบับหนึ่ง อนึ่งวันนี้ได้มีหนังสือถึงเจ้าคุณกลางฉะบับหนึ่ง ให้พรในการแซยิดครบรอบ ๖๐ ปี ให้เงินขวัญด้วยปีละ ๒ ตำลึงเป็นเงิน ๖ ชั่ง

วันอาทิตย์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๙ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระยาราชมาหาว่าได้ตัวกรมการที่เขียนหนังสือเดินทางด้วยเส้นดินสอมาแล้วให้ตีเสีย ๓๐ ที พระยามหามนตรีนำหนังสือพระยารองเมืองมาให้ฉะบับหนึ่ง พระอินทรเทพฉะบับหนึ่ง แต่ไม่มีราชการอะไร พระยารองเมืองมาด้วยเรื่องทำเสา

สายโทรเลข และสะพาน กับได้ตัวผู้ร้ายที่ปล้นหมื่นสนิทรักษา ได้ให้พระยามหามนตรีตอบไป พระยาภาษได้ส่งหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์มาให้ฉะบับหนึ่ง ว่าด้วยเตลิกราฟที่จะให้คนไปไซ่ง่อน กับส่งสำเนาหนังสือชะวะเลียดิแซเฟอราชทูตออสเตรียที่เมืองญี่ปุ่นมา ๒ ฉะบับเป็นราชการฉะบับหนึ่ง ไปรเวตฉะบับหนึ่ง ได้ตอบท่านกรมท่าไป ๒ ฉะบับ เป็นราชการฉะบับหนึ่ง ไปรเวตฉะบับหนึ่ง

วันจันทร์ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

เวลาเช้าโมงหนึ่งได้ไปถ่ายรูปบนเรืออรเทพลักษมี เรือลักษยุมมีที่หัวเกาะนอก เวลา ๓ โมงเช้ากลับ เย็นลงเรือขะนูไปทางคลอง ข้างเหนือ ขึ้นที่บ้าน ยายศรีวิไลย ฝนตกมาก ที่บางปอินได้พบคราวแรก เวลาเกือบทุ่มหนึ่งกลับทางคลองที่มา ต้องใส่เสื้อฝนเพราะฝนยังไม่ขาดเมล็ด

วันอังคาร ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระยามหามนตรีนำหนังสือคุณสุรวงศ์ฉะบับหนึ่ง พระยารองเมืองฉะบับหนึ่ง รวม ๒ ฉบับมาให้ หนังสือคุณสุรวงศ์ว่าด้วยผู้ร้ายขึ้นเรือนนายแย้มบ้านบางกระบือแขวงกรุงเทพฯ ฆ่า

นายแย้มตาย กับส่งบัญชีดินดำจ่ายกองทัพมาด้วยฉะบับหนึ่ง ได้ตอบด้วยฉะบับหนึ่ง หนังสือพระยารองเมืองบอกเรื่องผู้ร้ายฆ่า นาย แย้มตาย ที่ คุณสุรวงศ์ บอกมานั้นให้ พระยามหามนตรีตอบไป

วันพุธขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช๑๒๓๙

เวลาบ่ายไปที่วัดดูที่ทางต่าง ๆ ด้วย ได้รื้อโรงที่ทำเฟาเดชั่นแล้ว

วันพฤหัสบดีขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระยาราชมาหาบอก ว่า กงซุลฝรั่งเศส กงซุลอังกฤษต่อว่าขึ้นมาด้วยจับสุราคนสัปเยก กับได้สั่งให้จัดคนขึ้นเป็นทหารสำหรับเกาะ แต่คนบุตรหมู่ในเกาะนั้นได้ ๖๐ คน จะต้องเอาคนในมหาดไทย ๖ กองเพิ่มขึ้น

วันศุกร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

เวลาเย็นได้ลงเรือขะนูไปทาง คลองข้างเหนือขึ้นที่สวนจะทำใหม่ดูการและปักคลองที่จะขุดเข้ามาในสวนนั้น วันนี้

ได้คิดทำสะพานต่อตรงพระที่นั่งวโรภาษพิมานไปสวน ได้สั่งให้ลงมือทำในเดือนหน้าแล้วกลับลงเรือมาทางคลองเดิม ได้รับหนังสือคุณสุรวงศ์ฉะบับหนึ่ง ส่งบอกพระนราธิราชภักดีข้าหลวงเมืองหลังสวนว่าด้วยจีนวิวาทที่เมืองระนองเมืองภูเก็ต ได้รับหนังสือเสมอใจ ๓ ฉะบับ และส่งสำเนาหนังสือเสมอใจมาด้วย กับพระเทพผลูยื่นคำตราสินฆ่ากันตาย ๒ เรื่อง คัดสำเนาส่งมาด้วย ไม่ได้ตอบด้วยพรุ่งนี้จะไปกรุงเทพ ฯ แล้ว หนังสือท่านกลางมีมาฉะบับหนึ่ง ส่งสำเนาหนังสือกงซุลโปร-ตุเกศเตือนเรื่องสุราเมืองอ่างทอง พระวุฒิการนำหนังสือสมเด็จกรมพระมาให้ฉะบับหนึ่ง ว่ากำหนดการชักศพพระองค์ถาพระองค์เบญจางค์วันแรม ๒ ค่ำเผาแรม ๓ ค่ำนั้น ได้สั่งให้มีแต่งานกลางคืน กลางวันไม่ต้อง กับส่งโคลงที่ถวายท่านไปคิดมาให้ด้วย

วันเสาร์ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศัก-ราช ๑๒๓๙

เวลาเช้า ๓ โมงเศษไปที่ศาลเจ้าบูชาแล้ว กลับมาลงเรือโสภณ ออกจากบางปอินเวลา ๔ โมงเศษ ถึงกรุงเทพ ฯ บ่าย ๒ โมง เวลานี้ไม่มีใครมารับเพราะอยู่ข้างวันไปหน่อย ได้พูดกับ อาลบาศเตอ และพระยา อภัยรณฤทธิ์ บ้างสองสามคำแล้ว เวลาค่ำ ๒ ทุ่มลงไปพุทธรัตนสถานจุดเทียนรุ่งแล้ว

เดินเทียน พวกอุบาสิกาสวดมนต์จบแล้วออกไปจุดดอกไม้ที่ข้างภูวดล แล้วออกไปวัดพระแก้วจุดเทียนรุ่งและเดินเทียนตามเคยเหมือนอย่างทุกปี ได้พูดกับท่านกลางด้วยเรื่องกงซุลต่าง ๆ ฟ้องนายอากรสุราเป็นต้น พระนรินทรนำนายพุ่มผู้ถือหนังสือบอกเจ้าหมื่นเสมอใจเจ้าหมื่นไวยมาแต่เมืองภูเก็ตแจ้งข้อราชการว่าจีนยังวิวาทกับแขกและไทยอีก ๒ รายยังชำระสืบสวนอยู่ เจ้าหมื่นไวยเจ้าหมื่นเสมอใจจะขอกลับเข้ามากรุงเทพ ฯ ได้เอาหนังสือบอกพระนรามาเทียบดูเห็นว่าพระนายไวยจะไปเมืองระนองแล้ว เพราะหนังสือบอกพระนายไวยฉะบับนี้วันอ่อนกว่าหนังสือบอกพระนรา ได้มอบหนังสือบอกพระนราให้พระนรินทรไปด้วยแล้วเข้าไปฟังเทศน์ พระสาสนโสภณเทศนาคัพโภกันติกปสูติมงคลกัณฑ์ต้นกัณฑ์หนึ่ง พระยาศรีเอาบัญชีโคมมาให้เวลา ๒ ยามเสด็จกลับ

วันอาทิตย์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

เจ้าพระยา ภาณุวงศ์ มาหาพูด ด้วย เรื่อง เตลิกราฟ ที่สมเด็จเจ้าพระยาสั่งไว้ กรมหลวงวรศักดาพิศาลยื่นความเห็นเรื่องเตลิกราฟฉะบับหนึ่ง เวลาค่ำไปพุทธรัตนและวัดพระแก้วเหมือนอย่างเมื่อวานนี้ ได้พูดกับพระยารองเมืองด้วยเรื่องความผู้ร้ายและซื้อที่ฟอกโฮเต็ลและการอื่น ๆ พระยาจันทบุรี

เข้ามาหาเวลาวันนี้ ได้ถามถึงการเมืองและการพระเจดีย์ พูดกันกับท่านกลาง ด้วยเรื่องกงซุลต่างประเทศ ฟ้องนายอากรสุราเป็นต้นแล้วมาฟังเทศน์ พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณวัดราชประดิษฐเทศนาบรรพชานาภิสัมโพธิกถากัณฑ์หนึ่ง เวลา ๒ ยามกลับเข้ามา วันนี้ได้รับหนังสือความเห็นคุณสุรวงศ์เรื่องจิ้นก้องฉะบับหนึ่ง

วันจันทร์ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระนานา เอาบัญชี เงินภาษี อากรใน พระคลัง สินค้าจำนวนปีชวดอัฐศกมายื่น พระองค์สายเอาแบบเรือที่เมชั่นส่งเข้ามาให้ดูแล้วได้ส่งคืนไป เจ้าพระยาภูธราภัยมาหาพูดด้วยการต่าง ๆ แล้วคุณสุรวงศ์มาพูดด้วยเรื่องเตลิกราฟเรื่องจิ้นก้องและสุราอื่น ๆ พลบค่ำจึงได้ออกไปกินเข้าเย็นผิดเวลา จนเวลาค่ำได้ลงไปพุทธรัตน ปวดท้องและแน่นอยู่ในท้องหาได้ออกไปวัดพระแก้วไม่ ให้สวัสดิโสภณไปแทน ได้จดหมายถึงท่านกรมท่าให้ร่างหนังสือถึงกงซุลฝรั่งเศสเรื่องเตลิกราฟ

วันอังคาร แรม ๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

ท่านกรมท่าส่งสำเนาหนังสือถึงกงซุลฝรั่งเศสเรื่องเตลิ-

กราฟเข้ามา ได้แก้ไขแล้วจดหมายส่งไปให้คุณสุรวงศ์ดู และคัดสำเนาส่งไปให้สมเด็จเจ้าพระยาอีกฉะบับหนึ่ง มีจดหมายไปด้วย ได้มอบให้พระนรินทรไป ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกเมืองตากแปดฉะบับเรื่องราษฎรกล่าวโทษพระพลนายด่านว่าข่มเหงต่าง ๆ และยื่นบัญชีไม้ต่ำกว่าจำนวนมอบตราให้พะม่าคนในสัปเยกเก็บไม้แทน พระยาสุจริตได้หาตัวมาชำระรับบ้างไม่รับบ้างขัดแข็งไม่ให้การ พระยาสุจริตจำตรวนพระพล ๆ ด่าตรวนเปรียบ พระยาสุจริตเฆี่ยนเสีย ๓๐ ที ฉะบับหนึ่งว่าหลวงชมภูคีรีหนีไปอยู่เขตต์แดนพะม่าอังกฤษ เขียนหนังสือทิ้งไว้ว่านายด่านพระชัยพระเชียงทองข่มเหง แล้วมีหนังสือมาถึงพระยาสุจริตกรมการฉะบับหนึ่ง ว่าขอให้ชำระความและจะลงมากรุงเทพ ฯ และบอกการอื่น ๆ อีกเล็กน้อย พระนรินทรนำจดหมายคุณสุรวงศ์ตอบ กับสำเนาหนังสือถึงกงซุลฝรั่งเศสว่าดีแล้ว หลวงชาติสุรินทรยื่นริโปดความซึ่งได้ชำระในศาลกระลาโหม ๗ วัน เจ้าพระยามหินทรยื่นสำเนาข้อบังคับสำหรับกรมสัสดี ซึ่งจะรับจำหน่ายเลขไพร่สมเนื้อความ ๑๐ ข้อ กับถามด้วยเลขนายจรพรหมธิบาลนอกราชการนำสักคนหนึ่งจะให้ตั้งสังกัดว่ากรมไร ได้สั่งให้ตั้งว่าเป็นราชนิกูล กับส่งสำเนาหนังสือถึงกงซุลฝรั่งเศสให้พระไพไป วันนี้ชักศพพระองค์ขนิษฐาเบญจางค์ วัดสุวรรณ

วันพุธ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๙ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

คุณสุรวงศ์จดหมายส่งเรื่องราวอญมีชื่อ ๔ คนมาฉะบับหนึ่ง ว่าเดิมมีผู้ร้ายลักโคมา ๖๓ โค สืบได้ข่าวว่าเข้ามากรุงเทพ ฯ โจทย์จึงได้ตามเข้ามาพบโคอยู่ที่เรือแขกเบเดน ๓๑ โค ได้ไปอายัติไว้ต่อกงซุลอังกฤษ แล้วภายหลังเบเดนบรรทุกโคเข้ามาอีก ๑๑ โค ก็ได้ไปอายัติไว้อีก รวมเป็นโค ๔๒ โค ได้ให้พระนรินทรลงไปสืบคำอายัติและขอหนังสือเดินทางตั๋วรูปพรรณมาดู มีหนังสือเดินทางฉะบับหนึ่ง ไม่มีชื่อผู้ขายฉะบับหนึ่ง มีชื่อผู้ขายฎีกาพิมพ์รูปพรรณโคเขียนรวมลงในฎีกาพิมพ์ฉะบับเดียว มีฎีกาพิมพ์มา ๒ ฉะบับ ใส่ชื่อหลวงมนตรีนุชิตกรมการนายตำบล ไม่มีชื่อกำนัน รองกำนันตามพระราชบัญญัติ ได้ให้พระนรินทรไปบอกท่านกรมท่า ๆ มีตราให้หาพระนครชัยศรีหลวงมนตรีนุชิตเข้ามา ขอให้ตำรวจเป็นตระลาการชำระ จึงได้จดหมายตอบรับคุณสุรวงศ์ไปฉะบับหนึ่ง จดหมายถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ฉะบับหนึ่ง ว่าได้ตั้งให้พระมหาเทพเป็นตระลาการ และให้เรียกผู้ขายเข้ามาด้วย เจ้าพระยามหินทรเจ้าพระยาภาณุวงศ์ยื่นความเห็นเรื่องวิ่นก้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกส่งส่วย พระนรินทรอ่านบอกเมืองกาญจนดิฐ ๓ ฉะบับ เมืองประทุมธานีฉะบับหนึ่งส่งส่วยและปี้จีน กับยื่นงบเดือนภาษีฝิ่นภาษีร้อยชักสาม จำนวนเดือน

๕ หลวงจินตารักษ์กลับมาแต่เมืองตากเอาแหวนทับทิมมาให้วงหนึ่ง หลวงชาติสุรินทรนำคำปรึกษาโทษอ้ายภู่แทงนายกล่ำตาย ได้สั่งให้ประหารชีวิต ได้มอบเรื่องราวมอญ ๔ คนให้พระยามหาเทพเปนตระลาการ กับได้จดหมายอนุญาตข้อบังคับในกรมพระสุรัสวดีให้เจ้าพระยามหินทร

วันพฤหัสบดี แรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

เจ้าพระยาศรีพิพัฒพระยาราชมาปรึกษาด้วยเรื่องจีนก้อง ได้ส่งเรื่องราวเจ้าระเบียบ ความเมียมีชู้ ให้กรมภูธเรศชำระ ไชยานำเรื่องราวเจ้าจอมมารดาเที่ยงเงินค้าง นายสินศรีไกลาสกับนิ่มเมียขอให้ช่วยเร่ง ได้สั่งให้พระยาธรรมจรรยาเร่งพระนรินทรเอาคำแปลหนังสือพิมพ์เมืองปีนังว่าด้วยเรื่องเมืองภูเก็ตมาให้ดู พระยาพิพัฒอ่านบอกเมืองสมุทสงครามส่งส่วย จ่าหาญขอเลข สั่งให้กรมพระสุรัสวดีหักให้ ได้ให้เงินพระองค์ประเสริฐศักดิ์ล่วงหน้าทำเครื่องมโหรี ๑๐ ชั่ง ให้รางวัลเจ้าฉายทำหีบพระคัมภีร์ชั่งหนึ่ง รางวัลพระสุพรรณทำสังวาล ๔ ชั่ง

วันศุกร์ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระยาศรี เอาร่างตรา ถึง พระยาเทพประชุน ว่าด้วยเรื่อง

เมืองเชียงแสนที่พะม่ามาตั้งนั้น ให้พระยาเทพประชุนคิดการตามท้องตราซึ่งมีขึ้นไปแต่ก่อน และได้มอบหนังสือกงซุลฝรั่งเศสซึ่งมีหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ขึ้นมา ว่าด้วยเรื่องมโนยงและตั้งแต่นี้ไปถ้าจะมีการเกี่ยวข้องกับเมืองพนมเปญ ให้พระยานครเสียมราฐมีหนังสือไปถึงเลอเรเปยันตังทีเดียว ได้สั่งให้พระยาศรีมีตราออกไปถึงพระยานุภาพไกรภพให้เขาทราบ และให้เอาต้นหนังสือกงซุลฝรั่งเศสไปคืนท่านกรมท่าเสียด้วย กรมพิชิตอ่านคำปรึกษาตัดสินความ ออกขุนนาง พระนรินทรอ่านบอกเมืองชุมพรส่งเงินปีจีนและเงินค่าอัฐเมืองหลังสวนบอกส่งค่านาและค่าอัฐ อากรดีบุก และจะขอตั้งโรงคลวงให้เป็นของหลวง กับจะขอตั้งเจ้าเมืองพะโตะ พระเทพผลูเอาคำให้การผู้ร้ายรายอ้ายพุกแทงหม่อมหลวงเจริญมาให้ดู

วันเสาร์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

กรมภูธเรศ กรมพิชิต นำเรื่องความและเรื่องใบสัจต่าง ๆ พระยากระสาปน์ พระยาเจริญ พระยาอภัยรณฤทธิ์ พระยากระลาโหม พระยาราชโยธา มาปรึกษาเรื่องจีนก้อง ออกขุนนาง พระนรินทรเอาหนังสือสมเด็จเจ้าพระยาถึงคุณสุรวงศ์ตอบด้วยเรื่องจีนก้อง โสเอาแผนที่บ้านมาให้ดู ได้ให้พระยาราชรองเมืองไปสอบและพูดกับพระยากระลาโหม ได้

จดหมายถึงสมเด็จกรมพระ และส่งสำเนาหนังสือสมเด็จเจ้าพระยาขึ้นไปกรุงเก่า

วันอาทิตย์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระมหาเทพว่าด้วยผู้ร้ายปล้นเรือ ได้สั่งให้เฆี่ยน ๕๐ ที เอาตัวไปจำไว้ณคุก พระยาธรรมจรรยาจดหมายมาขอมอบความเรื่องเจ้าระเบียบให้กรมภูธเรศด้วยตัวป่วยอยู่ จดหมายถึงกรมหลวงวรศักดาพิศาลขอออกตัวไม่ไปนั่งโต๊ะที่วังฉะบับหนึ่งด้วยไม่สบายเป็นหวัด อีกฉะบับหนึ่งให้พรในวันเกิดกับส่งเงิน ๖ ชั่ง ๑๒ ตำลึงให้นายจ่ายวดเอาไปถวายเป็นเงินขวัญในการวันประสูติ เซ็นและประทับตราพระราชสาสนให้พรกวีนวิกตอเรีย ในการที่เป็นเอมเปรสออฟอินเดีย ท้าวแพเอาหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์มาให้ ว่าด้วยเรื่องที่จะซื้อโรงและที่ของมิศเตอฟอก ได้รับมงคลกถาเล่มหนึ่งของพระสาสนโสภณ กรมพิชิตอ่านคำตัดสินความ ออกขุนนาง พระศรีธรรมสาสน เอาสำเนาคอเรศปอนเดนที่มีไปมากับกงซุลฝรั่งเศสและกงซุลโปรตุเกศด้วยเรื่องนายอากรจับน้ำสุราต่างประเทศ ได้จดหมายสั่งถึงท่านกลางฉะบับหนึ่ง ให้จัดเสียให้แล้ว และได้มอบเรื่องราวพระยามนูที่ลูกหนี้ลักตราตีใบเสร็จให้พระยารองเมือง

ไปชำระ ถ้าขัดข้องให้กรมพิชิตพระยาอนุชิตช่วย วันนี้ไม่สบายเป็นหวัดครั่นตัวไป

วันจันทร์ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

เซ็นฎีกา ๖ ฉะบับ แล้วพระองค์สายเอาปืนสวิศแลนด์มาให้ดูสามอย่าง เวลาค่ำลงไปพุทธรัตนสถาน ให้ไชยันต์ไปจุดเทียนที่วัดพระแก้ว วันนี้ยังไม่สบายอยู่

วันอังคาร แรม ๙ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

สมเด็จเจ้าพระยามีหนังสือ ตอบ เรื่องเตลิกราฟจีนก้องฉะบับหนึ่ง ได้เขียนตอบไปฉะบับหนึ่ง แล้วเรียกเจ้าพระยาภาณุวงศ์มาสั่งให้หยุดหนังสือที่จะมีไปถึงกงซุลฝรั่งเสีย พระนายศรีนำหนังสือออเรนเตลแบงค์มีมาขอริสิตเก่าคืน ได้เซ็นชื่อในริสิตทั้งภาษาไทยและภาษาฝรั่ง ให้นายหนูบุตร์พระยากระสาปน์ไปมอบให้พระนายศรี ได้รับหนังสือตอบสมเด็จกรมพระที่ได้สั่งสำเนาหนังสือสมเด็จเจ้าพระยามีมานั้นขึ้นไปถวายฉะบับหนึ่ง ท่านกลางมีจดหมายบอกมาว่าด้วยความรายสุราเมืองอ่างทองนั้น เปรียบเทียบโจทย์จำเลยยอมกัน พระยาอภัยรณฤทธิ์ยื่นความเห็นเรื่องจีนก้อง ออกขุนนาง พระ

นรินทรอ่านบอกเมืองเพ็ชร์บุรีแรกนา เมืองนครเขื่อนขันธ์ ปีกที่วิสุงคามสีมาและคืนเครื่องยศ พระยาพิพัฒอ่านบอก พระครูเจ้าคณะวัดอะไรไม่รู้เลยตาย และได้ตัวพระยานคร ชัยศรีและหลวงมนตรีนุชิตเข้ามา พระเทพผลูเอาคำปรึกษา วางบทโทษอ้ายจีนแป้นอ้ายเทียม ฆ่านายเล็กตายมาให้

วันพุธ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระรัตนโกษามาพูดเรื่องเอกซหิบิเชน น้ำฉายเฉิดมาบอกด้วยราคาหีบหนังสือวัดราชบพิธ พระนานายื่นรายภาษีจำนวนปีฉลู อาลบาศเตอเอาแผนที่อิศเตินเควศชั่นมาให้แล้ว พระยาภาษเอากลับ พระดิฐการมาบอกว่า เรือบรรทุกเสาศิลาพระที่นั่งนั้นเป็นเรือใหญ่จะถ่ายขนลำเลียงมายาก ท่านกรมท่าขอให้ขึ้นมาจอดที่ท่าขุนนาง วันนี้ได้ส่งฎีกาไปให้กรมพิชิต ได้รับหนังสือพระอินทรเทพเรื่องความพระยาอาหารกล่าวโทษอ้ายถึกอีเบ้า ขุนศรีแผ้ว และพระยาอาหารว่าปรับยังไม่สมยศ ได้สั่งให้ปรับเสียใหม่ ถ้าไม่ตกลงให้ขึ้นลูกขุนปรึกษา ได้รับเรื่องราว จั่นภรรยา สาตบุตร์ พระยาราชประสิทธิ์กล่าวโทษอุทธรณ์หลวงนายเดชฉะบับหนึ่ง กับได้ส่งเรื่องราวซุ่นคืนกรมขุนบดินทรไป ให้ไปร้องที่กรมพิชิต เพราะความในศาลฎีกา พระอมรเอาหนังสือมาให้ขอสั่งเครื่องแต่งตัวทหาร

ปีนใหญ่เพิ่มเติมขึ้นอีก ด้วยหัดลูกหมู่ขึ้นใหม่ยังไม่มีเสื้อหมวก เวลาบ่าย ๕ โมงได้ขึ้นรถไปเผาศพพระนมพลับ แต่ไปหยุดที่ประตูผีจุดผักแคไป ได้ให้กรมนเรศไปทอดผ้าและเทียนไปใส่ ของหลวงที่ให้เปนยศพระนมนั้น คราวนี้ได้ยกแต่ฉัตรเบญจรงค์และโขนหุ่น นอกนั้นก็ให้ไปตามธรรมเนียม แต่เผาคราวนี้มีศพหลวงพิพิธพยุหพล หลวงศรีหัศเดช เผาตามด้วย กลับมาออกขุนนางที่สนามหญ้า ได้ให้คำปฤกษาวางบทโทษอ้ายจีนแปน อ้ายเทียมฆ่านายเล็กตายแก่พระเทพผลูไป หลวงอินทรโกษาได้ส่งบัญชีจ่ายน้ำมันจำนวนเดือน ๖ ปีฉลูมาให้

วันพฤหัสบดี แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระยาไชยสุรินทรนำบานแผนกมาให้ฉบับหนึ่ง เปนสุราค่าน้ำ บ่อนเบี้ย ๘ ราย หลวงสวัสดิโกษาเอามาฉบับหนึ่งภาษีปลาสดน้ำจืดน้ำเค็ม ได้เซ็นมอบคืนไปให้ทั้ง ๒ รายหม่อมเจ้าแฉ่งลูกกรมอนันต์เอาตัวอย่างลายเพดานวิหารเก๋งวัดบวรนิเวศน์มาให้ดู พระยาภาษมาบอกว่าฝรั่งจะมาเล่นหีบเพลงซอให้ดู ได้นัดไปวันจันทร์ให้มาเล่น แล้วได้ให้คำประกาศเรื่องจีนก๊อง ๒ ฉบับให้ดูเรียงความเห็นเข้ามา พระนายศรีได้เอาแบบแผนที่ที่จะตั้งพระพุทธรูปและพระเจดีย์วัดนิเวศน์

ธรรมประวัติมาให้ กรมภูธเรศทำหนังสือมาขอพระครูพิเชต พระยามนู หลวงจักรปาณี หลวงศรีมโหสถ ตรวจใบสัจ คุณสุรวงศ์จดหมายเข้ามาฉะบับหนึ่ง ว่าไปตากอากาศที่อ่างศิลากลับเข้ามากรุงเทพ ฯ ไม่สู้สบายขอพัก ๒,๓ วันจะเข้ามาหาเจ้าพระยาศรีพิพัฒ พระยาราช ยื่นความเห็นเรื่องจีนก้อง รวมกันฉะบับหนึ่ง พระยากระสาปน์ พระยาเจริญ พระยาราชโยธารวมกันอีกฉะบับหนึ่ง กรมพิชิตอ่านคำตัดสินความ ออกขุนนาง พระยาราชเสนาอ่านบอกเมืองโคราชว่าเจ้าเมืองจันทึกตายขอเป็นใหม่ ว่าเจ้าเมืองรัตนบุรีไม่เป็นราชการขอราชบุตรเป็นเจ้าเมือง แล้วพระนรินทรอ่านบอกเมืองราชบุรีฉะบับหนึ่ง ว่าได้เผาศพพระครูอินทโมลีแล้ว บอกเมืองกาญจนบุรีฉะบับหนึ่ง ว่าได้เผาศพพระครูจันทรังษีแล้วเหมือนกัน แล้วไปยื่นบัญชีตำบลตั้งโคกระบือในหัวเมืองกรมพระกระลาโหมด้วย กับได้สั่งพระยาพิพัฒโกษาให้รวมบัญชีตั้งโคกระบือในกรมท่ามาให้ดู ได้สั่งพระยารองเมืองให้เปรียบเทียบความเจ๊กทำครัวกับโปลิศวิวาทกันนั้นให้แล้วกันเสีย กับได้สั่งเรื่องราวจีนภรรยาสาตบุตร์ พระยาราชประสิทธอุทธรณ์หลวงนายเดช ว่าความมรดกเก่าที่หลวงนายเดชเปรียบเทียบยอมกันแล้วนั้น บัดนี้หลวงศรีเทพกลับไปฟ้องศาลหลวงว่าทรัพย์มรดก ยัง อยู่ ที่ จีนสาตยักยอกไว้อีก หลวงนายเดชไม่นำฟ้องขึ้นมาให้เกาะจำเลยเอาเอง ให้พระสิทธิไชยไปให้กรมพิชิตชำระ กับเด็กที่จะไปยุโรปเรียนหนังสือเยอรมันนั้นเข้ามาถวายตัวด้วย

วันศุกร์ แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

กรมพิชิตอ่านคำตัดสินความอำแดงขาวกล่าวโทษพระยาเจริญ ว่าตัดสินไม่เป็นยุติธรรม ได้ตรวจดูเห็นพระยาเจริญตัดสินชอบแล้ว อำแดงขาวละเมิดกฎหมาย ได้ให้ปรับตามศักดินาพระยาเจริญ แต่ตระลาการสงสัยว่าเงินค่าละเมิดซึ่งปรับนั้น พระยาเจริญราชไมตรีได้รับตราเครื่องราชอิสสริยยศ จะควรได้รับแก่พระยาเจริญหรือส่งเป็นหลวงตามกฎหมายเดิมนั้นเห็นว่าเบี้ยละเมิดนี้ แต่โบราณก็ตั้งไว้สำหรับปรับตระลาการลูกความซึ่งละเมิดพระราชอาญาพระเจ้าแผ่นดินให้ส่งเงินเป็นหลวง กับข้อพระราชบัญญัติในตราเครื่องราชอิสสริยยศนั้นยังบกพร่องอยู่ ให้กรมพิชิตทำหมายประกาศเป็นพระราชกำหนด เพิ่มเติมพระราชบัญญัตินั้นให้ชัดขึ้น พระปรีชามาพูดเรื่องเลขที่จะหักคืนหมู่นั้น ท่านกลางจดหมายมาว่าได้สอบบัญชีพระยาสุรศักดิ์ และถามหลวงอังคนิศร ว่ารายเจ้าระเบียบค้างนั้นไม่มีในบัญชี ได้ตอบไปฉะบับหนึ่งว่า ให้จดหมายบอกกรมขุนบดินทรไปเป็นสินธุระในเจ้าพนักงานคลัง พระยามหามนตรีได้บอกจำนวนคนช่วยในการทำศพ พระนมพลัดมาฉะบับหนึ่ง คุณสุรวงศ์มีหนังสือมาฉะบับหนึ่ง ส่งสำเนาหนังสือไปรเวตถึงเจ้าหมื่นไวยและเสมอใจมาให้ดูที่ทราบข่าวว่าจะกลับแล้วส่งคืนไป อาลบาสเตอยื่นริโปดที่จะทำทาง

และคลองแต่กรุงเทพฯไปเมืองสมุท กับเอสติเมตทำเตลิกราฟไปบางปอินด้วย เทวัญได้เอาเครื่องยศอุณาการรณ์มาคืน ได้ให้หีบลงยาและหีบทองหีบกาไหล่ กับตราฟรานซิศโยเสฟตราภัทราภรณ์คืนเทวัญไป กับเทวัญขอเลขอุณาการรณ์ได้สั่งให้หักให้ด้วย เซ็นใบสั่ง ๒ ฉะบับ ฎีกา ๓ ฉะบับ แซงชั่น ๔ กับได้สั่งให้ยกแซงชั่นถังน้ำหลวงพินิจจะทำนั้นหนึ่ง คุณสุรวงศ์มาหาพูดด้วยเรื่องจะจัดการป้อมและอาวุธ เจ้าพระยาภูธราภัยยื่นความเห็นจีนก๊อง ออกขุนนาง พระยาราชเสนาลา พระยานครนายก และขอขุนพิศณุเทพเป็นปลัดเมืองนครนายก พระยาพิพัฒลา พระไชยชลธีเจ้าเมืองประจันตคีรีเขตร์ไปเมืองและพระพิพิธนายกองส่วยเมืองจันทบุรีมาหาเอาผ้ามาให้ พระนรินทรอ่านบอกเมืองภูเก็ต พระไพ จมื่นสุรเดชลาไปเพ็ชร์บุรี

วันเสาร์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระองค์ดิฐเอาแบบเชิงเทียนที่สั่งมาให้ดูแล้ว ได้มอบแปลนที่จะตั้ง พระพุทธรูปและพระเจดีย์วัดนิเวศน์ธรรมประวัติไปให้หล่อด้วย พระโทรเลขนำมิศเตออาลบาศเตอเข้ามาว่าด้วยการที่จะทำถนน และคลองแต่กรุงเทพ ฯ ไปปากน้ำและทำเตลิกราฟไปบางปอิน กับได้พูดเรื่องก๊องเมืองจีนด้วย แล้วอาลบาศเตอได้ให้หนังสือ ร่างสัญญา ที่จะยืมเงิน มาให้ดูตรวจ

ด้วย พระมหาเทพเอาคำให้การความโคมอญที่ชำระ พระยานครชัยศรี หลวงมนตรีนุชิตมาให้ จมื่นวิไชยยุทธเอาบัญชีจำนวนทหารที่ไปเมืองภูเก็ตมาให้ดู ท้าวแพเอาหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์มาให้ฉะบับหนึ่ง ส่งสำเนาหนังสือกงซุลเมืองปีนังว่าด้วยข่าวจีนวิวาทที่เมืองภูเก็ต ท่านกลางมีหนังสือมาว่าด้วยเรื่องเงินค้างฉะบับหนึ่ง ประทับตราข้อเพิ่มเติมพระราชบัญญัติในศาลฎีกา พระนายไวยมีหนังสือมาแต่เมืองภูเก็ตว่าด้วยที่จัดการนั้น สรรเพธทำหนังสือมารับประกันปลัดเมืองอุทัยคนเก่าฉะบับหนึ่ง สมเด็จกรมพระได้ส่งหนังสือเจ้าพระยามหินทรว่าเรื่องความภาษีฝิ่นและอื่นๆ มาให้ดู ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอำมาตย์ว่าด้วยเรื่องส่วยกับบอก อุปฮาด เมืองโพน พิสัย ขอเมือง ประชุน ชนาลัย มาขึ้นกับบอก พระปรีชา ว่าเลขไพร่หลวงล้อมวังไปได้ กับบุตร์เลขคงเมือง จะขอบุตร์หมู่ให้คืนเป็นเลขคงเมือง แล้วพระยาศรีได้ยื่นบัญชีตั้งตำบลโคกระบือฉะบับหนึ่ง พระนรินทรเอาร่างตอบเจ้าหมื่นไวยเจ้าหมื่นเสมอใจมาให้ดูชอบแล้ว ให้มีไป ขุนสมุทนำหนังสือพระยาเทพประชุนมีมาแต่เมืองตากมาให้ฉะบับหนึ่ง พระศรีกาพสมุดนำเรื่องราวในกรมสัสดีมาให้ ได้จดหมายถึงคุณสุรวงศ์ เรื่องถนนไปปากน้ำ กับเรื่องให้ทำระดับน้ำคลองเปรม ประชากร และ เตลิกราฟไป บางปอิน กับ จีนก้องกงซุลเยอรมันพูด

วันอาทิตย์แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

ได้รับหนังสือคุณสุรวงศ์ส่งต้นหนังสือสมเด็จเจ้าพระยามีมาถึงนั้นฉบับหนึ่ง ว่าด้วยการที่จะซ่อมปืนใหญ่ที่ป้อม ๔ ปากน้ำ ได้มีหนังสือถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ฉบับหนึ่ง ว่าที่มิศเตอฟอกที่จะซ่อมนั้นให้ซื้อเป็นรายพระคลังข้างที่ น้ำประเสริฐศักดิ์เอาฎีกาเจ้าระเบียบขอเพิ่มเติมคำมาให้ ได้เซ็นไปให้กรมภูธเรศชำระ วันนี้ปิดทองพระพุทธรูปและพระคัมภีร์ด้วยออกขุนนาง หลวงเสนาภักดีอ่านบอกหลวงบริหาร หลวงสิงหพ ๖ ฉบับ ว่าด้วยเมืองผาปูนมีหนังสือมาเรื่องความแสนพันบุญเมืองลำพูนแล้วขอผัดบอกลงมากรุงเทพฯ ก่อน กับเมืองเชียงแสนมีหนังสือมา และหลวงสุริยเมาตย์ส่งบัญชีความเงินที่ศาลเมืองเชียงใหม่ กับแห่รูปที่ส่งขึ้นไปให้เจ้าเชียงใหม่ด้วยฉบับหนึ่ง กับเรื่องไม้ที่จะทำเสาธงนั้นว่ามีแล้ว เมื่อหน้าน้ำจึงจะได้เอาลงมา เจ้าเชียงใหม่มีศุภอักษรมา ๒ ฉบับบอกด้วยเรือจ้าง เจ้าเมืองผาปูนมีหนังสือเข้ามาจะขอตั้งฝ่ายเดียว แต่เงินค่าจ้างนั้นจะแบ่งให้ครึ่งหนึ่ง เจ้าเชียงใหม่และข้าหลวงตอบให้ จะขอบอกลงมากรุงเทพฯ ก่อนอีกฉบับหนึ่ง ขอโทษ หลวงสุริมาตย์ ที่ทำชู้ กับ เจ้าอุบลวรรณา พระยาเทพประชุนบอกลงมาฉบับหนึ่ง ว่าไปถึงเมืองตาก

แล้วและ ขอทหารที่กลับมาแต่เชียงใหม่อยู่ที่เมืองตากนั้น กลับขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ด้วย พระยาสุจริตบอกลงมา ๒ ฉะบับ ฉะบับหนึ่งว่าด้วยอ้ายนันทาปล้นตีชิงแย่งช้างราษฎร ฉะบับหนึ่งว่าลาวเมืองลำพูนชื่อน้อยดาวเรืองเที่ยวต้อนลาวที่ลงมาค้าขายที่เมืองจับตัวไว้ วันนี้สมเด็จกรมพระเข้ามาได้ปรึกษาด้วยการต่าง ๆ มาก วันนี้ได้เซ็นเรื่องราวสัสดีคืนพระศรีกาฬสมุดฉะบับหนึ่ง นายศรีทำความเห็นเรื่องจีนก้องมาให้ฉะบับหนึ่ง

วันจันทร์ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

ท้าวแพนำคำแปลหนังสือพิมพ์เมืองสิงคโปร์ว่าด้วยจีนเมืองภูเก็ตเจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งมาให้ฉบับหนึ่ง พระปรีชามาหาพูดด้วยเรื่องเลข จมื่นไชยยุทธจดจำนวนเลขข้อมือขวาที่เขาไชยฉิมพลีแขวงเมืองเพ็ชร สักขึ้นใหม่อีก ๑๐๐ คน แต่เลขรายนี้ว่ามีถึง ๑๐๐๐ เศษ มิศเตออาลบาศเตอมีหนังสือเพิ่มเติมข้อสัญญาเรื่องเงินอีกฉบับหนึ่ง กรมภูธรเรศยื่นสารบบคำปรึกษาชี้ขาดฉบับหนึ่ง ได้มีหนังสือถึงพระยารองเมืองให้หาที่ทำตึกดินใหม่ฉบับหนึ่ง ถึงวังหน้าปรึกษาเรื่องจีนก้องฉบับหนึ่ง ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระศรีเสนาว่าได้รับเงิน ๓๐ ชั่ง ค่าสะเบียงส่งขึ้นไปให้พระสุริยภักดีแล้ว หลวงภักดีณรงค์กลับลงมา พระยาราชเสนายื่นริโปดความกรมมหาดไทยจำนวนเดือน พระยาโชฎึกนำหนังสือองฮึงมาให้ขอชื่อวัด จ่าชำนาญเอาความมรดกพระยาสัมภาระที่พระยามหามนตรีชำระมาให้ ได้เซ็นคืนไปเป็นแล้วเสร็จ

วันอังคาร ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

รับเรื่องราวจีนยุ่นฉบับหนึ่งด้วยเดิมเป็นเจ้าภาษี งิ้ว

ลครจำนวนปีมเส็งเอกศก ปีมะเมียโทศก เงินหลวงค้าง ๙๔ ชั่ง จะขอผัดส่งปีละ ๑๐ ชั่ง ได้สั่งให้สมเด็จกรมพระมีหนังสือถึงท่านภูธราภัยให้งดเร่งเงิน ยอมให้ผัดตามเรื่องราว สมเด็จกรมพระได้ส่งจดหมายรายยอดเงินที่จะลดให้เจ้าภาษีอากรที่เงินหลวงค้าง และสมุดยอดบัญชีพระยาสุรศักดิ์และยอดบัญชีรายเจ้าภาษีส่งของนอก บัญชีพระยาสุรศักดิ์ที่ชำระเข้ามา ได้เซ็นยอดบัญชี พระยาสุรศักดิ์ที่หลวงอังคนีศรยื่นบัญชี ๔ เล่ม คงเงินยังไม่ได้เบิก ๔๑๘๔ ชั่ง ๑๒ ตำลึงนั้น ให้หลวงอังคนีศรเบิกหักจ่ายเงินที่เจ้าภาษีนายอากรส่งเงินหลวงค้าง ๒๘๑๓ ชั่ง ๒ สลึง คงให้เบิกจ่ายตัวเงิน ๑๓๙๑ ชั่ง ๑๑ ตำลึง ๓ บาท ๒ สลึง ๑ เฟื้อง บัญชีเจ้าภาษีส่งของคลังนอก บัญชีพระยาสุรศักดิ์นั้นเซ็นไว้ว่าลดเงินเจ้าภาษีนายอากรที่เงินหลวงค้างเมื่อใดก็ให้เจ้าพนักงานตั้งเบิกหักส่งเสีย เงิน ๔ ราย ๖๖๓ ชั่ง ๓ ตำลึง ๒ บาท ๓ สลึง ให้กรมพระนเรศไปถวายสมเด็จทั้ง ๓ ราย ได้สั่งเงินหมอสายล่วงหน้าค่าเรือไฟมีใบส่งพระสยามครั้งที่ ๒ เงิน ๕๐๐ ชั่ง กับได้ให้ร่างหนังสือสัญญาเรื่องที่อาลบาศเตอจะขายให้นั้นไปคิดทำสัญญาด้วย พระปรีชามาพูดด้วยเรื่องบ่อทองและเลข จมื่นวิชัยยุทธมาพูดด้วยเรื่องเลขสมัคเข้าเป็นทหาร ๑๐๐ คน ออกขุนนาง ทหารมหาดเล็กมาลาบวช ๗ คน พระยาศรีอ่านบอกพระยาคทาธร ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าได้ให้ขุนชำนาญนำส่วยกระวานมาส่ง ฉบับหนึ่งเอาผ้าปูมและแพรเขมรมาให้ พระ

นรินทรอ่านบอกเมืองไชยาส่งเงินค่านาฉะบับหนึ่ง ได้พูดเรื่องปี่นใช้ในราชการทัพกับพระยามหาอำมาตย์ ๆ ว่าเกณฑ์ ๓ คนปี่นกระบอกหนึ่งและการอื่น ๆ กับปี่นเมืองโคราชด้วย โลกทีปบอกพระอาทิตย์ยกราษีสงกรานต์เดือนพรุ่งนี้

วันพุธ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

กรมพิชิตอ่านตัดสินความ สรรเพธนำบัญชีเลขกองกุศลซ้ายจ่ายเดือนมายื่น พระยาราชเสนายื่นริโปดความ พระองค์สายเอาแผนที่ที่อาลบาศเตอจะขายมาให้ดู พระนายศรีเอาแบบฝาผนังเพดานวัดนิเวศน์ธรรมประวัติมาให้ ได้สั่งให้ทำตามนั้น คุณสุรวงศ์มาหาพูดด้วยเรื่องจีนก๊องและทำรางปืนใหญ่ที่ป้อม ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกเมืองสระบุรีว่าตั้งตำบลโคกระบือขึ้นอีก ๒ ตำบล เมืองโคราชส่งปี่นลงมากรุงเทพ ฯ และพระธานีกรมการโคราชลงมาจะเป็นพระมหาดไทยเอาสิ้งผึ้งมาให้ด้วย พระยาพิพัฒอ่านบอกเมืองบางละมุงส่งผู้ร้ายฆ่ากันตาย ลูกเจ้าโสภณถวายตัว ๒ คน กับเซ็นใบสั่งฉะบับหนึ่ง ได้ให้เงินท่านเล็กทำบ้านครั้งที่ ๕ เงิน ๓๐๘ ชั่ง ถวายสมเด็จกรมพระช่วยการทำวัดบรมวงศ์อิศวราราม เงิน ๑๐๐ ชั่ง

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

กรมพิชิตอ่านตัดสินความ พระยาเวียงในเอาแผนที่ในวังมาให้ดูด้วยจะทำเรือนแต่ให้งดไว้ก่อน พระยาธรรมสารนิติยื่นสารบบสังย้อนแล้วได้มอบให้กรมภูธเรศ วันนี้ได้เริ่มคิดที่จะตั้งศาลชำระความนครบาลค้างปีชวดอัฐศก จะให้ตำรวจทั้ง ๘ กรมเป็นตระลาการชำระในวังที่เจ้ากรมไม่มี จะให้ชักตำรวจหลังกับสรรพเพธไปด้วยศาลหนึ่ง ท่านกลางนำหนังสือขัดข้องว่าฎีกา ที่สั่งให้ชำระนั้น เดี๋ยวนี้ติดความมรดก ยังตัดสินไม่ได้ ให้กรมพิชิตไปตรวจ ได้รับหนังสือพระยาอัษฎงค์ฉะบับหนึ่งบอกด้วยเรื่องถนนปีศโรดและว่าด้วยก๊องจีน กับเรื่องตั้งกงซุลจีนที่เมืองสิงคโปร์เกาะหมาก ว่ายังไม่ได้ปรึกษาและบอกข่าวภรรยาตายด้วย จดหมายถึงเจ้าพระยามหินทรฉะบับหนึ่งว่าด้วยเลขกองกุศลซ้าย ที่หลวงอัคนารีคุมนั้นให้คิดเงินค่าราชการเอาแต่เพียงเดือน ๗ ที่รับไป ตั้งแต่เดือน ๘ ให้เรียกต่อสมุห์บัญชีด้วย ได้สั่งให้พระยาพิชิตคุมไปตามเดิมแล้วออกขุนนางที่พระที่นั่งอัมรินทร เมืองนครพนมส่งดอกไม้ทองเงินแล้วได้ให้ตราความชอบพระยามหาอำมาตย์มงกุฎสยามที่๑ พระยาโคราชมงกุฎที่ ๒ แล้วตั้งขุนนาง ๔ คน ขุนพิศณุแสนกรม มหาดไทย เป็น พระอร่าม รณวิชิต ปลัด เมือง นคร นายก ๑ ท้าวสุวรรณ เป็น พระยา วิเศษ สุรฤทธิ์ เจ้าเมือง บริคัณหนิคม ๑

อาผาโตเป็นอุปฮาดเมืองบริคัณห ๑ ท้าวสุวรรณเป็นราชวงศ์เมืองบริคัณห ๑ ท้าววรวงศ์เป็นราชบุตรเมืองบริคัณห ๑ ท้าวคำพรรณเป็นขุนภักดีอุดมเดชผู้ช่วยเมืองบริคัณห ๑ ราชวงศ์เป็นพระรัตนวงศาเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ ๑ ท้าวอุปชิตเป็นราชบุตรเมืองสุวรรณภูมิ ๑ ท้าวบัวแก้วเป็นราชบุตรเมืองอัตบือ ๑ กับพระเทพผลู ส่งคำปรึกษาโทษ อ้ายพุกแทงหม่อมหลวงเจริญและอ้ายคำฉะบับหนึ่ง

วันศุกร์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

ท่านภูธราภัย พระยาศรี พระยาราชเสนา เข้ามาหาพระยาศรีอ่านบอกเมืองพิชัยซึ่งมาแต่เมืองหลวงพระบาง ๒ ฉะบับ ฉะบับหนึ่งว่าฮ่อมาตั้งอยู่ที่ปลายเขตต์แดนพวน ท้าวขันตีบอกมา พระสุริยภักดีให้พระศรีสำโรงพระนครไทยยกไปช่วยได้รบกับฮ่อ ๕๐ คนที่นาเขาหมื่นทุ่งเชียงคำ ทัพพระศรีสำโรงแตกเสียพระนครไทยถูกปืนตาย แล้วพระสุริยภักดีจะให้พระศรีสำโรงไปแก้ตัวอีกแต่เดือน ๑๒ ขอให้กองทัพขึ้นไปช่วยสะเบียงก็ขัดสนด้วย ฉะบับหนึ่งว่าด้วยหนังสือตอบญวนและพระยาเมืองขวา เมืองลา เมืองเชียงรุ้ง มีหนังสือมาว่าข่ากำเริบนั้นสงบแล้วจะขอส่งครัวมาเมืองหลวงพระบาง กับพระศรีเสนาบอกมาว่าได้บอกไปตามหัวเมืองให้เตรียมสะเบียงอาหาร

ไว้ทุกๆ เมือง แล้วพระยาศรีอ่านตราตอบพระยาเทพประชุน อีกฉะบับหนึ่ง ว่าด้วยเรือจ้างและความแสนพันบุญเมืองลำพูน กับเรื่องทหารที่พระยาเทพขอขึ้นไปเชียงใหม่ แต่เรื่องเรือจ้างนั้นให้งดไว้ก่อน ให้ท่านภูธราภัยไปปรึกษามิศนอกซ์ดูว่าเขาจะเห็นอย่างไร กับร่างตราถึงพระยาสุจริตเมืองตากเรื่องส่งความไปมรแมนเรื่องความหม่องเบี่ย เรื่องน้อยดาวเรือง และเรื่องหลวงชมภูคีรีหนี กับเรื่องพระพลที่พระทิพรักษาคุมลงมาส่งแต่ถอดตรวนเสีย ได้ยกโทษพระทิพรักษาเพราะมีความชอบอยู่แต่ก่อน แล้วอ่านร่างศุภอักษรตอบเจ้าเชียงใหม่เรื่องขอโทษหลวงสุริยามาตย์นั้นยอมยกให้ แต่ส่งลงมากรุงเทพฯ จะได้ว่ากล่าวโทษที่ผิดพระราชบัญญัติ กับพระยาศรีอ่านบอกเมืองเกษวิสัยตาย ขอเจ้าเมืองใหม่และขอเลขที่สมัคในเมืองด้วย พระองค์ดิฐเอาแบบพระพุทธรูปและพระเจดีย์ วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ ที่หล่อมาให้ดู กับได้ตัดสินความขุนทรงธรณีฟ้องพระอุทัยธานีไม่จริงนั้นให้เฆี่ยนขุนทรงธรณีโจทย์ ๓๐ แล้วถอดศักดิ์เป็นไพร่หลวงคงเมืองอุทัยธานี รับหนังสือพระยาพิพิธโภไคว่าไม่ขอรับคุมเลขกองกุศลซ้ายขอให้ยกไปสัสดี ออกขุนนาง พระยาพิพัฒทำบาญแผนกภาษีไม้ดำไม้แดงมาให้ตรวจดู เห็นเจ้าภาษีใหม่เงินสูงอยู่ชั่งเดียวเสียเปรียบเจ้าภาษีเก่ามากเพราะต้องเสียค่าตราและธรรมเนียมต่างๆ ให้พระยาพิพัฒเรียก

ตัวเจ้าภาษีคนใหม่มาถามถ้ายอมแล้วจึงให้ทำ ได้สั่งคำปรึกษาโทษอ้ายพุกแทงหม่อมหลวงเจริญ อ้ายคำ ให้ราชามาตย์ไปให้พระเทพผลู กรมพิชิตยื่นริโปดความศาลฎีกาจำนวนเดือน ๗ และความขุนวังอุทธรณ์ตระลาการในกรมกระลาโหมไม่จริงบิดคำตัดสินเสีย ได้สั่งให้เฆี่ยนขุนวังเสีย ๓๐ แล้วให้บังคับตามตัดสินเดิม พระวิสูตรสาครดิฐมาหา เขียนหนังสือถึงพระยาสุจริตฉะบับหนึ่ง เตือนสติเรื่องทำโทษพระพลแล้วเขียนถึงพระยาอัษฎางค์ถามข่าวเมียตายด้วย

วันเสาร์ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

วันนี้ตัดผม แล้วพระมหาเทพมาหาเอาคำให้การรายความที่ชำระพระยานครชัยศรี หลวงมนตรีนุชิตมาให้ ได้รับหนังสือคุณสุรวงศ์ฉะบับหนึ่ง ว่ากัปตันลอบตัศไปทำแผนที่แม่น้ำบางปะกงกลับมาขอให้พระโทรเลขนำเข้ามาหา ได้สั่งให้มาพรุ่งนี้ พระยากระลาโหมยื่นความเห็นจีนก๊อง และได้เซ็นความขัดข้องรายท่านกลางมีจดหมายมา พระองค์หัศดินทรทำจดหมายขอเงินทำเรือน กับได้มีหนังสือถึงพระยาเทพประชุนที่เมืองตากฉะบับหนึ่ง ตอบใบที่หนึ่ง

วันอาทิตย์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

คุณแพนำจดหมายท่านกรมท่ามา๒ฉะบับๆหนึ่งว่าด้วยห้างดิเบบรรทุกน้ำมันปิโตรเลียมเข้ามาถึง๗๐๐๐หีบ เปนน้ำมัน ๑๔๐๐๐ ถังมากเกินขนาด จะยอมให้เอาน้ำมันขึ้นในหมู่บ้านคนไม่ได้กลัวจะเกิดเพลิง แล้วได้มีจดหมายให้ยังกงซุลฝรั่งเศสให้บังคับห้างดิเบเอาน้ำมันไปไว้เสียให้ไกลเรือนคน กับสำเนาหนังสือที่มีไปและกงซุลตอบมาฉะบับหนึ่ง ว่าได้บังคับไปแล้ว และว่าด้วยควรจะปลูกโรงไว้เปนของคอเวอนแมนต์ไว้ของที่เปนเชื้อเพลิง ฉะบับหนึ่งว่าด้วยห้างดิเบขอค่าขนน้ำมันกงซุลส่งมาแล้ว ทำร่างหนังสือที่จะตอบมาให้ดูด้วย แล้วเขียนหนังสือตอบท่านกรมท่าฉะบับหนึ่ง ว่าด้วยการที่จะทำโรงนั้น พระโทรเลขนำกัปตันลอบตัสเข้ามาหาเอาแผนที่แม่น้ำบางปะกงกับริโปดที่ไปทำมาให้ดู แล้วพูดด้วยลูกจ้างไม่พอใช้จะขออีก ได้สั่งพระโทรเลขให้คิดให้ตามสมควรกับการ ท่านภูธราภัย พระยาศรี หลวงเสนาภักดี เข้ามาหาท่านภูธราภัยมาบอกว่าไปบ้านมิศนอกซ์ปรึกษาเขาดูเขาเห็นว่าควรจะมีฝ่ายเดียว แล้วพระยาศรีอ่านตราถึงพระยาเทพประชุนเรื่องเรือจ้างและอื่นๆ แต่เรื่องเรือจ้างนั้นพระยาเทพประชุนเปนผู้ทราบการตลอดให้คิดผ่อนไปตามควร แล้วพระยาศรีพานายรอดบุตรพระยาจ่าแสนย์ถวายตัว เวลาเย็นออกไปหล่อ

เทียนพรรษา แล้วออก ขุนนาง ที่เก๋ง วรราชสภาภิรมย์นั้น ด้วยที เดียว พระยารองเมืองเอาหนังสือเรื่องที่รายอับดุลฮูเซนเกี่ยว อยู่นั้นมาให้ พระนรินทรยื่นงบเดือนภาษีผีนภาษีร้อยชักสาม จำนวนเดือน ๖ มาให้ พระยาพิพัฒยื่นริโปดความในกรมท่า เดือน๕เดือน๖เดือน ๗ และความลักกระบือส่งไปให้พระยาอภัย รณฤทธิ์ไม่รับชำระ รวมหนังสือ ๔ ฉะบับด้วยกัน พระขลุงลา ไปว่าราชการเมือง ได้ให้เครื่องยศของข้างในโต๊ะ๑ หีบ ๑ กา ๑ ท่านเล็กนำฎีกาหม่อมเจ้าอมรอำนวยในกรมอุดมมาให้ ได้ให้ พระสิทธิไชยไปให้กรมพิชิตชำระ วังหน้ายื่นความเห็นจีนก๊อง

วันจันทร์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศัก-ราช ๑๒๓๙

หมอสายมาหาพูดเรื่องที่อาลบาศเตอ พระเทพผลูบอก ข่าวผู้ร้ายปล้นที่บางขุนนนท์เมื่อวัน ๖ ค่ำ ได้เซ็นไปให้เจ้า พระยายมราชสืบจับตัวให้ได้ กับได้มีหนังสือถึงพระยามหา มนตรี พระอินทรเทพฉะบับหนึ่ง พระยาราชโยธาฉะบับหนึ่ง ๑ พระมหาเทพฉะบับหนึ่ง พระยารองเมืองฉะบับหนึ่ง ให้ช่วยสืบ จับผู้ร้าย วันนี้ปิดทองพระพุทธรูปและพระคัมภีร์ เซ็นเรื่อง ราวเรื่องที่ พระยา รองเมือง มาให้ เมื่อวานนี้ไปให้ กรมพิชิต กับ ริโปดความกรมท่าด้วย ได้จดหมายถึงพระยาอภัยรณฤทธิ์ให้

ชำระความลักกระบือที่กรมท่าส่งฉะบับหนึ่ง เซ็นฎีกาเงิน ๓ ฉะบับใบสั่งฉะบับหนึ่ง ออกขุนนาง พระนรินทรบอกว่าโคบรรทุกมาอีกมีหนังสือสำหรับตัวฉะบับเดียว ไปสืบได้ที่บ้านกงซุล แล้วได้มีหนังสือถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าให้กำชับตำบลตั้งทำรูปพรรณโคกระบืออย่าให้ผิดพระราชบัญญัติ ฉะบับหนึ่งให้มีหนังสือถึงกงซุลให้พระมหาเทพลงไปสอบคำให้การเอาเสมียนพลัดไปด้วย กับได้สั่งพระนรินทรให้ไปกับพระมหาเทพด้วยอีกคนหนึ่ง รับหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ฉะบับหนึ่งตอบเรื่องที่จะตั้งโรงไว้ของที่เป็นเชื้อเพลิง

วันอังคารขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระยาอภัยรณฤทธิ์มาหาพูดเรื่องพระสุริยภักดีให้พระศรีสำโรงไปรบฮ่อแตกมานั้น แล้วพูดออด ๆ แอด ๆ ต่าง ๆ พระยามหามนตรีมาพูดเรื่องผู้ร้ายปล้น พระวุฒิการเอาบาญชีตั้งพระมหาให้ดู กับกรมภูธเรศนำร่างหมายรับสั่งให้เคานซิลมารับใบสั่งมาให้ด้วยอีกฉะบับหนึ่ง ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระศรีเสนา ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งผู้ร้ายปล้น ฉะบับหนึ่งว่าด้วยต้องซู่คุมกระบือมาถูกปล้น กับเมืองฉเชิงเทราบอกด้วยผู้ร้ายลักกระบือหนีเข้ามาในแขวงกรุงเทพฯ ได้สั่งให้พระยา

รองเมืองช่วยสืบ หลวงศักดิเสนีกลับมาจากเมืองเสียมราฐ เอาผ้าหางกระรอกมาให้ ๕ ผืน กับได้ถามถึงจมื่นทิพเสนาว่ายังไม่กลับมาเปน แต่สั่งลงมาถึงหัวเมืองรายทางว่าให้ปลูกที่ไว้คอยรับจะกลับพึ่งช่านมาก ได้สั่งพระยาศรีให้มีตราถึงหัวเมืองให้จับตัวส่งมา หลวงชาติสุรินทรยื่นรีโปดความในกรมกระลาโหมจำนวนเดือน ๗ ความเดิม ๕๕ ใหม่ ๒๐ รวม ๗๕ นั้นชำระแล้ว ๒๙ คง ๔๘ แล้วได้มอบร่างหมายใบสัจไปให้คุณสุรวงศ์ดู กับได้สั่งไปว่าความใบสัจในกรมพระกระลาโหมพอที่จะทำแล้วได้ไม่ต้องส่งมาก็ให้ทำเสียด้วย วันนี้ตั้งขุนนาง ๕ คน ขุนสกลราชถานเปนหลวงพิมานไพชยนต์ ๑ ขุนแผลงสท้านเปนหลวงพิศณุเทพ ๑ ขุนพิพิธอักษรเปนขุนแผลงสท้าน ๑ นายรอดบุตรพระยาจ่าแสนย์เปนขุนมหาวิชัย ๑ นายเล็กเปนขุนวิเศษสงคราม ๑ เซ็นฎีกาเงิน ๓ ฉบับ แซงชั่น ๓ ฉบับ กรมเจริญกะประมาณราคาทำวัดเทพศิรินทรมาให้ดู ได้รับหนังสือคุณสุรวงศ์ฉบับหนึ่งว่า พระยาเทพมีหนังสือบอกทุกข์สุขออด ๆ แอด ๆ แล้วส่งต้นหนังสือและร่างตอบมาให้ดูด้วย แล้วได้ส่งคืนไป วันนี้ได้ลงไปเผ้าเสด็จยาย

วันพุธ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

ไม่มีราชการอะไร จนถึงวันเสาร์แรม ๕ ค่ำเดือน ๘

วันอาทิตย์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระยามหามนตรีมาพูดเรื่องผู้ร้าย พระยารองเมืองเอาคำลูกขุนปรึกษาความ นายแสงพันอำแดงแจ่มมารดาภรรยาอำแดงเหมือน ภรรยาฟ้องหย่า กับเรื่องลาวทาสนายพิไนย พระยาพิไชยบุรินทรามาบอกข่าวไปโพนช้างในป่าแขวงเมืองกาญจนบุรีได้ช้างพังช้างหนึ่งสูง ๓ ศอก สีตัวดำตาดำสีผลหว้าแก่เล็บก็ดำด้วย ได้สั่งให้พระกำแพงไปดู ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกเมืองนครนายก ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าด้วยน้ำฝนต้นเข้า ฉะบับหนึ่งว่าคนคุมกระบือมาแต่แขวงเมืองนนท์ ๑๒ กระบือ ไม่มีหนังสือเดินทางและตั๋วพิมพ์ ได้ส่งตัวเข้ามา กับพระพิทักษ์เขตร์ขันธ์ลงมา เอาทองทรายมาให้พระศรีสุนทรเทพด้วย ตั้งขุนนาง ๘ คน หลวงภักดีโยธาเป็นพระนครภักดีศรีขันธเสมา ผู้ว่าราชการเมืองจันทึกขึ้นเมืองโคราช ๑ ราชบุตรเป็นพระศรีนครชัยเจ้าเมืองรัตนบุรี ขึ้นเมืองโคราช ๑ อุปฮาดเป็นพระสุริยศักดิ์สุนทร เจ้าเมืองประชุนชนาลัย ขึ้นเมืองโพนพิสัย ๑ อัคฮาดเป็นพระศรีเกษตราธิชัย เจ้าเมืองศีริเกษตรวิสัย ขึ้นเมืองสุวรรณภูมิ ๑ ท้าวศรีวรวงศ์เป็นพระวรสารสุรไกร ผู้ช่วยราชการเมืองหนองคาย ๑ ราชบุตรเป็นพระนครศรีบริรักษ์ เจ้าเมืองขอนแก่น ๑ ท้าวเสริมบุตรพระนครศรีบริรักษ์คนเก่าเป็นราชบุตรเมืองขอนแก่น ๑ ท้าวมหาวงศ์เป็นอุปฮาดเมือง

หนองลหาร ๑ ท้าวสุริยวงศ์เป็นราชวงศ์เมืองหนองลหาร ๑ กับได้ให้ตราความชอบขุนนางอีก ๒ คน พระยาเพ็ชรรัตนสงครามเจ้าเมืองเพ็ชรบูรณ์ตราช้างเผือกที่ ๔ นายตาดมหาดเล็กบุตรพระยาจ่าแสนย์ตรามงกุฎที่ ๕ กับพระยาเพ็ชรบูรณ์ลาไปเมืองด้วย พระศรีกาฬสมุดเอาเรื่องราวเพื่องภรรยาหลวงอัคนารีเก่าว่าเรื่องเลขกองกุศลซ้ายมาให้ พระยาราชเสนานำหนังสือท่านภูธรากัยเรื่องความพระปูควันกล่าวโทษพระยาพิศณุโลก หลวงศัลยุทธนำหนังสือพระยาเพ็ชรชฎา ว่าด้วยความบุ้ยและนายหรุ่น

วันจันทร์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

ท่านกรมท่ามาหา พระนานายื่นจำนวนภาษีอากรในคลังสินค้าจำนวนเดือน ๖ ปีฉลูนพศก พระยาอภัยรณฤทธิ์มาพูดเรื่องทำงาน นายพิมานรัฐยา พระยารองเมืองมาบอกเรื่องจับผู้ร้ายบางขุนนนท์ได้ กับว่าเป็นทาสอยู่ในพระชลธาร รู้เบาะแสอีก ได้ตามพระชลธารมาได้สั่งให้สืบจับตัว ท่านกลางมีหนังสือมาด้วย สุราเมืองสมุทสงคราม จะขอจำจีนอุ่นจีนแหยม เขียนหนังสือถึงดอกเตอเธรมันสตาเนียศกงซุล.ยอรมัน ขอบใจที่เป็นธุระส่งเด็กไปเรียนหนังสือ กับได้สั่งไปว่ากลับจากบางปอินให้มาหา ออกขุนนาง พระยาจ่าแสนย์นำหนังสือท่าน

ฎุธราภัยตัดสินความรายทาสนายพินัยมาให้ตรวจแล้วคืนไป ตัดสินความพระปูควันให้ไปด้วย ตัดสินความปุ้ยนายหรุ่นให้พระยาเพ็ชรชฎาไปในเรื่องราวตัดสินความเพื่องให้พระศรีกาฬสมุดไปด้วย เซ็นพ้องมรดกให้หลวงนายเดช ๒ ฉะบับ

วันอังคาร แรม ๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

เวลาเช้า ๓ โมง มีเจ้านายมาคอยส่งหลายคนหยุดพูดหน่อยหนึ่งแล้วมาที่ตำหนักแพ มีคุณสุรวงศ์และขุนนางผู้น้อยหลายคนมาส่ง ได้พูดราชการกับคุณสุรวงศ์แล้วลงเรือโสภณออกเวลา ๓ โมงเศษ ถึงวัดปากอ่าวได้ขึ้นไปดูการต่าง ๆ แล้วให้ชื่อวัดใหม่ด้วย ได้ทำกระดานสลักชื่อขึ้นไปแต่กรุงเทพ ฯ ๔ แผ่น แผ่นหนึ่งเป็นชื่อภาษาไทยว่า "วัดปรมัยยิกาวาศ" อีกแผ่นหนึ่งเป็นชื่อภาษารามัญว่า วัดปรมัยยิกาวาศเหมือนกันสองแผ่นนี้ได้สั่งให้พระคุณวงศ์แขวนไว้ที่โรงธรรมสำหรับสัปบุรุษจะได้อ่าน กระดานอีก ๒ แผ่นนั้นสลักลายลงพื้นขาวเส้นแดงแขวนไว้ที่สะพานคนจะได้อ่าน ว่าวัดนี้เพราะเสด็จยายทรงสร้าง จึงได้ให้นามวัดปรมัยยิกาวาศ เป็นหนังสือมอญแผ่นหนึ่งไทยแผ่นหนึ่ง แล้วกลับลงเรือมีของกำนัลพระยาพนัทยกระบัตรมาให้ ถึงเกาะบางปอินเวลาบ่ายโมงเศษ กินเข้าที่ชั้นล่างห้องกลาง แล้วไปลงเรือโล้มีแจว ๒ มือ แจวคนเดียว

อย่างเรือจ้างสิงคโปร์ พระยามหามนตรีทำมาให้ อีกลำหนึ่ง มีแจวคัดตะกูดเหมือนเจ๊กโล้เรือแจวเดียว ได้แจวเรือ ๒ แจว นั้นไปทางคลองข้างเหนือจนถึงกลางคลองแล้วกลับ เวลาเย็น ไปดูการที่วัดแล้วกลับย่ำค่ำ กินเข้าที่มุขด้านสระ

วันพุธ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

วันนี้เจ๊กอินเอาของมาให้ เวลาเย็นลงเรือสุนทรทิพอาสน์ ตีกันเชียงขึ้นไปหัวเกาะแล้วล่องตามน้ำลงไปท้ายเกาะ นอก แล้วเลี้ยวกลับขึ้นมาจอดสะพานวัด ขึ้นดูการต่าง ๆ อยู่ จนเวลาย่ำค่ำกลับ

วันพฤหัสบดี แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

เวลาเช้า ๒ โมงลงไปดูสวน ให้ปักคลองเล็กออกไป จากหนองในสวน ไปออกคลองข้างหลัง แล้วกลับมาชักรูปที่ มุขริมสระ ได้ชักรูปแคบบิเนต ๑ รูปกาศ ๑ หลวงบำราศเอาของ มาให้ เวลาเย็นลงเรือสุนทรทิพอาสน์ ตีกันเชียงขึ้นไปหัวเกาะ แล้วเลี้ยวล่องลงมาถึงกลางเกาะ ฝนตกต้องขึ้นที่สะพานริมวัด

ซึ่งปลูกไว้รับพระสาสนโสภณเมื่อคราวก่อฤกษ์นั้น พอขึ้นถึงบนบกฝนก็หายแล้วดูการวัดต่อไป จนเวลาย่ำค่ำข้ามกลับมาวัง

วันศุกร์ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

เวลาเช้า ๒ โมงลงเรือโสภณขึ้นไปจอดที่วังจันทร์ กินเข้าแล้วเรียกกระบวนแห่ แล้วตามไปวัดบรมวงศ์อิศรวราราม ไปที่กุฎี อ่านหนังสือประกาศถวายกุฎีแล้วให้สมเด็จลงชื่อด้วยเป็นเจ้าของถวายพร้อมกัน ในกุฎีมีพระธรรมราชา พระธรรมไตรโลกเป็นประธาน เมื่อถวายของเสร็จแล้วไปดูพระอุโบสถแล้วจึงกลับมาบรรจุพระเจดีย์ เวลาบ่ายโมงเศษ กลับมานั่งที่พลับพลา สมเด็จให้นำช้างพระยาพิชัยบุรินทรามาให้ดู ใช้ไม่ได้ เพราะตาและเล็บไม่สนิท แต่รูปงาม ได้สั่งให้รับไว้ เวลาบ่าย ๒ โมงกลับมา สมเด็จเอาลูกเต่าสองตัวติดกันมาให้ เต่านั้นเป็นลูกพึ่งแตกจากไข่ใหม่ ๆ ที่เดียวติดกันที่อก วันนี้ แกรซีขึ้นมาแต่กรุงเทพ ฯ เอาแบบโบสถ์มาให้ดู และพระพิเรนทรนั้นกลับมาแต่ลพบุรีมาหาที่นี่ด้วย หลวงจักรยานเอาหนังสือคุณสุรวงศ์มาให้ ๒ ฉะบับ ๆ ใหญ่ว่าด้วยหนังสือกงชุลต่างประเทศตอบเรื่องสุราลายเซ็นที่ยอมบ้างไม่ยอมบ้างนั้น ส่งสำเนาหนังสือกงซุลและร่างบอกถึง คอเวอนแมนต์ต่างประเทศส่งกรมท่ามาให้ดู ฉะบับเล็กขอให้อาลบาศเตอแปลหนังสือที่

ส่งไปที่ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ กับขุนสุพรรณ ภาษีเจ้าพนักงานโรงกงษีฝิ่นเมือง นครชัยศรี มาแจ้ง ต่อพระนรินทรว่าจับจีนจู ผู้ร้ายปล้นบางขุนนนท์ได้ ได้จดหมายถึงมิศเตออาลบาศเตอฉะบับหนึ่งส่งต้นหนังสือไปให้แปลเป็นคำอังกฤษ ให้ตำรวจเอาไปให้ในคลองเปรมประชากร แล้วจดหมายตอบคุณสุรวงศ์ด้วยฉะบับหนึ่ง ส่งสำเนาหนังสือกงซุล ๑๐ ฉะบับคืนไป ท่านกลางมีหนังสือมา ๒ ฉะบับ เรื่องสุราเมืองสมุทสงคราม เมืองราชบุรี เมืองกาญจนบุรี ให้จีนเทงเกียน จีนตาด ทำ ๔ เดือนเงิน ๓๙๘ ชั่ง ๕ ตำลึง ฉะบับหนึ่งว่าทองคำจะกาไหล่ฐานพระวัดราชบพิธไม่มีทองจะจ่าย ได้จดหมายตอบฉะบับหนึ่งว่าให้ระวังการผ่อนผันให้ดีอย่าให้ผิดพระราชบัญญัติ กับรายทองคำให้กมลาสยิ้มทองข้างใน เย็นไปดูการวัดและสั่งให้ทำการต่าง ๆ วันนี้เวลากลางวันไปกรุงเก่า ฝนตกมากที่นี่

วันเสาร์ แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

วันนี้เวลากลางวันฝนตก เย็นไปที่วัดได้สั่งแกรซีให้ทำการอีก ๘ อย่าง คือแก้พื้นพระอุโบสถให้เลื่อนออกไปถึงกลางโบสถ์หนึ่ง แก้พื้นกุฎีให้ปูกระดานหนึ่ง แก้ตำหนักเสด็จที่วัดและกุฎีพระสาสนโสภณให้เป็น ๒ ชั้นหนึ่ง ที่หน้าโบสถ์ ๒ ข้างเดิมคิดไว้จะปลูกต้นโพธิข้างหนึ่งต้นกร่างข้างหนึ่ง

นั้น ได้สั่งให้ปลูกต้นโพธิข้างด้านแม่น้ำนั้นหนึ่ง ข้างด้านวัง ให้ทำเป็นซุ้มไว้พระคันธารราฐหนึ่ง ทำศาลาสำหรับขุนนาง พักต่อซุ้มพระคันธารราฐมาหนึ่ง ทำศาลาเทียบสำหรับริมสะพานน้ำตรงหอฉันออกไปทั้ง ๒ ข้าง ๆ ละหลังหนึ่ง หลังหอฉันตรงกลางทำมอนิแมนไว้อ๊ฐคุณปลัดน้อยหนึ่ง เวลาย่ำค่ำแล้วเกือบทุ่มกลับ วันนี้ได้เรียงตำราพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาไว้เป็นแบบราชการโดยละเอียด แล้วจะทำทุก ๆ พระราชพิธีและราชการสำคัญ ๆ ไว้เป็นแบบอย่าง

วันอาทิตย์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

ได้รับหนังสือมิศเตออาลบาศเตอตอบ ได้รับหนังสือฉะบับหนึ่งอยู่ที่บางหลวงเชียงราก เวลาบ่ายเจ้าปฤษฎางค์มาหาว่าเดินแต่ศาลาหลัก ๗๐ เข้าไปในคลองเปรมประชากรตัดตรงมาบางปอินทางประมาณหลัก ๒๐๐ เส้น เอาแผนที่ ๆ ชักระดับน้ำมาให้ดูแต่ทำไว้นั่น ๓ อย่าง ชักระดับที่นา ๑ ที่จะทำถนน ๑ พื้นคลองน้ำขึ้นลง ๑ ได้ให้รางวัลเงินเป็นเบี้ยเลี้ยง แล้วได้สั่งคุณแพให้จัดสะเบียงให้ด้วย ให้พระยามหามนตรีเอาเรือไปส่ง พระอมรกลับมาแต่ปากน้ำ เอาบัญชีปีนที่ป้อมมาให้ดู เขียนหนังสือถวายสมเด็จกรมพระที่กรุงเก่าฉะบับหนึ่ง ถามด้วยการทำพระแสงศร ๓ เล่ม เย็นไป

ศาลเจ้าและเดินเลียบไปรอบสระ กลับมานั่งอยู่ที่สะพานเวลาทุ่มหนึ่งขึ้น

วันจันทร์ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

อาลบาศเตอเอาคำแปลหนังสือเรื่องสุรามาให้ แล้วได้ให้ตรวจโคลงที่ทำคำแปลนั้นจะผิดหรือถูกอย่างไร จดหมายถวายสมเด็จกรมพระฉะบับหนึ่ง ให้ท่านส่งโคลงพิธี ๑๒ เดือนไปให้ที่ในวังด้วย แล้วได้รับหนังสือสมเด็จบอกด้วยการทำศร ๓ เล่มฉะบับหนึ่ง วันนี้ถ่ายรูปด้วยหญิงบัณฑรวรรณรูปกาศรูปหนึ่ง เวลาค่ำสักสิบทุ่มผู้ร้ายลักของจับได้ให้พระยามหามนตรีชำระ

วันอังคาร แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙

พระยาราชพระยามหามนตรีเอาคำให้การผู้ร้ายย่องเบาที่จับได้คืนนั้น ว่าเป็นไพร่หลวงคนในเกาะนี้ ได้สั่งให้เฆี่ยนอ้ายทูบผู้ร้าย ๖๐ ที ส่งคุกในเกาะบางปอิน ๓ ปี วันนี้พระนายไวยซึ่งกลับมาจากเมืองภูเก็ตขึ้นมาหานำหนังสือคุณสุรวงศ์บอกว่าผู้ร้ายปล้นบางขุนนนท์หนีลงเรือไปเมืองปราณได้ให้อำเภอลงเรือไปจับผู้ร้ายแล้ว แกรซีเอาแผนที่มาให้ดู ให้มหาดเล็ก

เอาเทียนไปบูชาเจ้าแล้วลงเรือเวลาบ่ายโมงถึงกรุงเทพ ฯ บ่าย ๔ โมงเศษ ให้คนไปตามพระนรินทร พระยารองเมือง พระองค์ดิฐมาหา ได้ส่งคำแปลเรื่องสุราที่อาลบาศเตอแปลเป็นอังกฤษคืนไปให้คุณสุรวงศ์ แล้วได้พูดเรื่องเมืองภูเก็ตสั่งไปถึงคุณสุรวงศ์ด้วย พระยารองเมืองนั้นพูดเรื่องผู้ร้ายปล้น พระองค์ดิฐพูดเรื่องพระในหอราชกรมานุสร
